

A honi építészeti szabályozás utóbbi három évtizedének legfontosabb paradigmaváltása a TAK-TKR (Településképi arculati kézikönyv–Településképi rendelet) rendszer [1] létrehozása, egyben az építészeti (kulturális, tehát kvalitatív) tartalom leválasztása a jogi természetű, kvantitatív alaptulajdonságú jogi keretbe ágyazott szabályozási tervekről. „Rosszul tetszik lenni a Rózsadomb látványától? Pedig az a megvalósult OÉSZ!” – mondta Makovecz Imre. Megtapasztaltuk: a több száz oldalra duzzadt szabályzatok, körültekintő szabályozási tervek nem teremtenek kultúrát, csak annak lehetőségét. Merevségük, „ötéves terv” karakterük miatt a bennük megjelenő tapasztalat, tudás, lendület a közösség szemében devalválódott.

zőerő nemcsak a szemünkön keresztül fogható fel, de minden érzékszervünk, sőt belső megérzésünk számára is érzékelhető. A beton látványa felébreszti annak hőfokát, felületének tapintását, lúgos, savanyú ízét, a fa annak melegségét, kellemes illatát és a simogató felületet, a szálfák fájdalmával együtt. A történeti stílusok hordoztak még valamit az archetipikus kifejezőmódból, amely a klasszikus modern – a „fehérépítéset” [2] – után szertefoszlott az egyéni kifejezőmódok tengerében. Ami nem rossz vagy jó, egyszerűen egy folyamat. Az általános elegancia gyarmatosítódott: tessék végigmenni a street view-val bármely nagyváros külső peremén és megmondani, mi annak a hangulata, hol a genius loci. De a belvárosban ott vannak a csilivilik, a szórakoztató

PÉLDÁK EGY FŐÉPÍTÉSZ GYAKORLATÁBÓL

A Településképi arculati kézikönyvről

Az agyonfoltozgatott, kísérleti szemlélettel újraírt szabályzatok, a kis- és közepes településekre készített szerkezeti, szabályozási, fejlesztési, akció- és „ki-tudja-mi” tervek erdejében elveszni látszik a lényeg: saját életünk kerete.

Az alapállásról

Az építészeti közösségi műfaj, szociális értelemben a legalapvetőbb művészet. A társadalom szociális élete egymásra ható kulturális, jogi, gazdasági területekre tagozódik, melyeket különféle képp hatnak át a szabadság, egyenlőség, testvériség ideái. Ez jelenik meg az építészeti területén mint szépség, hasznosság és szabályozás. Utóbbinak alapvetően az együttélés minőségének biztosításában kellene megjelennie az okozott hatások mérlegelésének szemléletével, és nem az „itt ezt szabad, azt nem” tartalommal. Ezek arányos kezelése a felkészült szakember és a befogadó közösség közös munkája.

Amit el kell döntenünk nekünk, építésznek – az építészettel nem terhelt polgárok már rég döntöttek –, hogy üzenetek-e épületeink, tereink vagy sem. Ha a válasz nem, akkor nincs miről beszélgetni, de turistáskodni sincs értelme Toscanában vagy Párizsban. Minek? Hogy megállapítsuk, hogy milyen frappánsan alakították ki a funkciókat, milyen jól nyílik az ajtó?

Amennyiben a válasz igen, akkor fel kell tenni a kérdést, hogy miként szólnak, mi a kifejezőmód. Ez alapvetően a forma, a formában rejlő magas intelligenciájú kifejezőerőben megjelenő szellemiség, mely az anyag, szerkezet és működés egységében ölt testet. Ez a kifeje-

építészet meghökkenítő szobrai, a státusz új palotái és kaszárnyái, az „azta vazee” épületek, a virtuális párhuzamos valóság megasztárjai, az új trend, a brend emlékművei, melyek nem környezetükkel, hanem virtuálismédia-környezetükkel állnak kulturális kapcsolatban. A gazdag, a boldog világ és élet vágyott templomai, mert menőbb dolog Londonban cselédnek lenni, mint itthon gazdálkodni. Mert a szolga annál többre tartja magát, minél csillogóbb az ura.

Az impulzus

A párhuzamos, virtuális világban kialakult értékrenden alapuló építészet helyett egyszerű, fenntartható, hosszú távon működő, átalakulni képes, de elsősorban helyhez kötött, az időt befogadni tudó házakat kell tervezni, és az építésben részt vevőkkel közösen megvalósítani. „Hely-es” és „Kor-szerű” házakat építeni úgy, hogy létrehozásukban a szociális élet és a teremtett környezet impulzusai arányosan hassanak.

Budakalászon [3] főépítésként a példamutatást tartottam tevékenységem alapjának, ez a családi otthonok tekintetében évi egy-három házat jelentett az engedélyezett kétszázból. Próbálkozások ezek, melyek kétségek között, de teremtő alázattal születtek. Milyen arányban keverjük egy-egy szituációban a bizonyítottan maradandót és a kétségekkel teli újat? Mi a fontos egy változtatásnál, mi a hatásterülete és mi az benne, ami semleges? Mekkora a ház, a kerítés, a növényzet, a színek, az anyagok hatásterülete?

1. példa: A lehetetlen terep

Az Ófalu feletti, keleti, 30-40%-os lejtőre házat építeni – erős kihívás. Először is, mert műszakilag bonyolult, másodsor pedig azért, mert a mérnöki ráció ellentmond a kulturális tartalomnak: a lejtőről lecsúszó ház hatalmas támfalakat, a falu felett pöffeszkedő, illetlen épületet hozna. A megoldás a növényzetbe olvadó, tört vonalú, tektonikus alépítményen (támfalrendszeren) nyugvó, a hagyományos fésűs telepítést és a racionális, a lenyűgöző kilátást szolgáló tömegekből álló struktúra, mely részleteiben a hagyományos építés nyelvezetét. (Nyilván az építető jobban örült volna egy mennyezetig érő üvegfalnak és üvegkorlátnak, de egy ilyen középületre való szerkezet nem illelne ide.) Kétarcú homlokzat és részletképzés született, mindkettő a települési szövetből idegen terepadottságból következő hosszú tömeg integrálását kezeli: az utca felé – ahol közel kerülünk az épülethez – az osztottabb, a kézműves hagyományt, az építőmesteri kvalitást érzékeltető gesztus érvényesült. A lejtő felé a nagyobb, komponáló gesztusok erősek, a részletek a horizontális jelleg cizellálását szolgálják – mint például a két tömeg csatlakozásánál a tető redőzöttsége. És igen, a klíma felszerelésénél nem mindig kéri ki az építész véleményét – meg „amúgy is drágább lenne, amit javasolna”.

Irodalom / References

- [1] 2016 évi LXXIV törvény a településképvédelméről, *Magyar Közlöny*, Vol 77, No 90 (2017), p 6–12.
- [2] Frampton, Kenneth: „Notes of british architectural culture 1945–1965 / The Status of Man and the Status of his Objects”, *Premio Javier Carvajal* 2012, Vol 01, Kenneth Frampton, T6 Ediciones, Pamplona 2012, p 7.
- [3] Kátai, Ferenc (ed): *Megszólalnak a kövek – Budakalász története 1900-ig*, Budapest 1994.

Fotó: Bujnovszky Tamás

Fotók: Dénes György

2. példa: Garázs az utcáról

A mai élet – a praktikum – és a kultúra legpregnansabb ellentéte: a garázskapu. Valaha egyértelmű volt, hogy az utcai homlokzat üzenet a közösség felé, míg az udvari – keretek között ugyan, de – a gazdát fejezi ki. Előbbit meg lehetett szólítani, utóbbit nem illett. Mára, egy atomizálódó, a közösséget vágyó, de a kapcsolódást lehetővé tevő önkorlátozás ellen berzenkedő világban érhetetlen a mondás: a ház haszna a gazdáé, arca a közvé. Ha mégis az utcára nyílik a „pajtaajtó” – mert a gazda nem akar saját telkén forgolódni, kevesebbet akar havat lapátolni –, akkor jön a hangsúlyeltolás. Elvinni a szemet az ipariról a részletképzéssel, átsúlyozni részben az oldalhomlokzatra, lecsendesíteni a formát a semleges oldalhatár felé.

3. példa: Szimmetria, aszimmetria

A város legszebb fekvésű, a Majdán-patak völgyére néző Prekobrdo területre Jánosi János építész készített heroikus munkával egy párját ritkító szabályozási tervet, melynek alapja egy igazi, konfliktusokkal terhes közösségi tervezés volt az ezredfordulón. Számptalan, csoportokra osztott egyeztetés, személyes találkozó, surlódás és kibékülés, megmaradó épületek és kedvenc diófák, kutak és szokások kerülgetése, érdekek egyeztetése, meggyezések és megszegések után egy szövetszerű, kezelhető, a közmegegyezésen alapuló telek-utca-zsákutca-gyalogút hálózat jött létre. Egy régi megrendelőm második házát terveztük ide Gergő fiammal 2015-ben. Kétszintes, az emeleten is „állóablakos” házat kértek, s a karcsúbb, magasabb tömeget – nem az OTÉK-építménymagasság trükközése miatt – egy zöldtetős, a mellékfunkciókat befogadó tömbbel ötvöztük. A homlokzat geometriai értelemben aszimmetrikus, ugyanakkor kiegyensúlyozott, mondhatni látványszimmetrikus. (Még az is lehet, hogy van olyan TAK, mely ezt a megoldást nyers változatban piros X-szel hozza, s igaza van: nyersen mérgező, kikészítve ehető.)

4. példa: Kutyaól a középületen

Igen, az alapmondás: a tetőfelépítmények tönkreteszik a nyugodt tetőidomokat. A protézisként megjelenő, a tetőtér-beépítések következményeként burjánzó „kistető a nagytetőn” megoldásokat a szakma pejoratívan kutyaólaknak nevezi. De mit tegyen az ember, amikor a főtéren kell a polgármesteri hivatal tetőtérét beépíteni nulla forintból, mert kell a hely, mert már egymás ölében ülnek a kollégák? Először is visszaállítja a '20-as években épült, bájosan ostoba, kevert architektúrájú községháza épületrészét, tetőtér-beépítése nélkül (a padláson van az elengedhetetlen lom- és irattárolás). Az épület homlokzatát a '60-as években „a múltat végképp eltörölni” dúdolgatása mellett szétverték, oromzatát ledöntötték, ezzel öntudatosan „modernizálták”. A később épült északi szárny tetőtérét beépítettük, s mivel emeletráépítésre se forrásunk, se gusztusunk nem volt – az Ófalu léptékére, hangulatára tekintettel –, a tetőablakok oldalát megerősítettük, a felépítményeket ritmikusan soroltuk. (Ez ugyan TAK-ellenpélda, de jó példa a TAK szellemiségének megjelenítésére.) A fotókon látható „óriások teregetőkötelei” főépítési munkám kudarcá: a „áram, áram minden felett” szélmalomharcában alulmaradtam.

Fotó: Dénes György

5. példa: Barkácműhely méltósága

A melléképületek köre egy külön világ. Már az elnevezés is a funkcionalista szemléletet tükrözi: hierarchizáljuk az otthon tereit, a kertesházakban elengedhetetlen tevékenységeket – nyári konyha, tárolás – alárendeltnek tituláljuk. Miközben kétségtelen, hogy ha nincs forrás, akkor nem ezeket építjük elsőnek, mégis kialakul a „melléképület mellékes” hozzáállás. Hátul van, ki látja? Sokszor a „majdjóleszvalamire” haszonanyagból épül, ez ma, a vállalkozási korban kikopik (miért maradna öt köbméter tégl a telken), helyette a barkácsáruházak készletei telepednek a kert végébe. Aztán lehet máshogy is, bontott anyagból, fagerendákkal, ráérősen odafigyelve, takarékos szerkezettel – ja, és építésszel tervezve.

6. példa: Egyensorház változatossága

A budapesti agglomerációban ritka a telepszerű építkezés vagy az alacsony magasságú-intenzív beépítésű csoportház. Az ellentmondás abban rejlik, hogy városi típusú életet élők laknak itt, akik legtöbbször igénye száz négyzetméter kert. De mert nincs ilyen, meg hát ott a pusztán lovagló szabad lelünk, mégiscsak jobb a „nagy” telek, aztán a kollégák panorámaablakokat terveznek az elépülő kilátás felé, mire a gazda ökölbe szorított arccal panaszkodik a közösségi összejövetele, hogy ez skandallum, nem azért költözött a szabadba, hogy másokat nézzen. A Mályva utcai csoportház példa kívánt lenni arra, hogy a sorház nem egyenlő a barakkal, a kis telken is lehet kellemes otthon, ha jó a struktúra. A monotonitás oldására karakteres oromzatokat és erős sarokmegoldást javasoltam. Az oromzatos tömegek közötti összekötő, alacsonyabb rész kialakítása választható volt (emelt légterű nappali-étkező, galéria vagy tetőtér-beépítés szobával). Ami a „TAK-ságot” illeti: az oromzatok, a sarok és az anyaghasználat hozza azt, ami a közös, a többi magánügy.

Ezen épületek mindegyike a TAK előtt épült, az „organikus regionalizmus” szemléletmódja és tettereje hatja át őket, amit a kézikönyvben is alapelvnek tekintettünk. Visszanézve a több mint két évtizednyi tapasztalatra, ezt a több ezer egyeztetést, beszélgetést, szemléletformálást, szemnek és léleknek nyitogatását fogalmazta és egészítette ki a TAK-ban a Dénes Eszter, Kassai-Szoó Dominka, Kedves Zsófia alkotók nevével fémjelzett csapat. S nem utolsósorban kell itt megemlíteni Dénes György fotóit és Ruszina Katalin grafikai szerkesztését: mert a TAK-nak szöveg nélkül is meg kell állnia a lábán, közvetítőereje alapvetően nem intellektust célozza.

A TAK egy kézikönyv, mely nem nekünk, építésznek szól, hanem egyedülálló eszközként a társadalmi párbeszédben az építettőre koncentrál. (Régen rossz, ha egy építésznek a TAK-ból kell megtanulnia a helyes magatartást a Kárpát-medencében.)

A TAK egy dress code, egy keret, melyet teremtő alázattal lehet kitölteni.

A TAK értékrend, melyet továbbfejlesztése során desztillálni lehet, de már belelapozva kiderül, hogy egy közösség mit tekint maradandónak és mit múlóknak, mi a módi és mi a talmi.

A TAK az igazi, tartalmas, a közösség és építész szakma közötti párbeszéd terepe.

A TAK nem szabály: több annál, nem kötelezés, de szellemi iránytű.

A TAK szellemi keret, impulzus, mely az önkifejezést a pontos kultúrákövetítés útjára vezeti.

Turi Attila

A nem jelölt fotók a szerző felvételei

A b s t r a c t s

WESSELÉNYI-GARAY, Andor: HEALTHY ELITISM

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 16-27, DOI: 10.33268/Met.2019.5.1

MOME CAMPUS, BUDAPEST, HUNGARY

ARCHITECTS: KATALIN CSILLAG and ZSOLT GUNTHER

The largest creative industries investment in Hungary completes the MOME campus development. Orientated along an axis parallel to the main road a new library, refurbished centre building and the new BASE study block can be found. Beside these the recently completed workshop/studio buildings named MOME ONE and TWO respectively are located. The campus has been developed to explore the open university idea of providing access to all, this concept also extends towards opening the grounds as a public park.

SHANAHAN, Mike: RURAL HOMES TEN YEARS ON

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 28-33, DOI: 10.33268/Met.2019.5.2

IMPACT OF A DESIGN GUIDE

Examining the results of homes designed that derived inspiration from guidelines published in the Cork Rural Design Guide: Building a New House in the Countryside, one of the original authors discusses how guidelines impact the built environment. The results demonstrate that quality architecture can be achieved by following guidelines, without hindrance to innovation or creativity, the traditional Irish white walled/ dark roofed home takes on various forms.

KÖLLŐ, Miklós: COVERED EQUESTRIAN HALL

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 34-37, DOI: 10.33268/Met.2019.5.3

EQUESTRIAN CENTRE, BENEDEK MEZO, ROMANIA

The new equestrian hall in Csikszentsimon offers a welcome change to the corrugated sheet covered box type buildings usually found in Romania, a more suitable response to regional traditions, constructed from locally sourced materials. A building that will age well and represent its place within the Szekler Gallop cultural program of events.

TURI, Attila: EXAMPLES FROM A CHIEF ARCHITECT'S EXPERIENCE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 38-43, DOI: 10.33268/Met.2019.5.4

FROM THE HAND GUIDE TO VISUAL SETTLEMENT

Guidelines for architects regarding a qualitative approach to building design often conflict with design or client interests. Here are examples of a chief architects assessment of commonly occurring situations ranging from debates about impulse, symmetry, location or even practical issues of how to place a garage. Can a guidebook, which is not really meant for architects alone, stand as a dress code, or source of inspiration, or even as a cultural tool.

CSAJBÓK, Csaba: A FRIENDLY CHURCH

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 44-47, DOI: 10.33268/Met.2019.5.5

NEW CHURCH, DEREKEGYHÁZ, HUNGARY

ARCHITECTS: LÁSZLÓ VÁNCZA, KINGA FERENCZY and SOMA RÁNKI

It proves appropriate to build a new village church to domestic building proportions and scale in order to create a welcoming environment. Although contemporary in construction this church takes its inspiration from past examples regarding formality and the act of worship. Use of materials reflect a rural and national identity without need for unnecessary decoration or motifs. This church is a offers worshippers friendship and hope.

WETTSTEIN, Domonkos: PLAYFUL COLOUR ON THE IDEOLOGY OF TYPE

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 48-53, DOI: 10.33268/Met.2019.5.6

THE RENOVATED FACADE OF THE VÁR STORE HOUSE, VESZPRÉM, HUNGARY

ARCHITECTS: ZSOLT GYÖRGY KOVÁCS, JANA BERÁNKOVÁ and DÁVID KOVÁCS

The communist era left many city centres in Hungary scarred by uncompromising developments intended "to erase the past forever". Yet buildings from this era still stand and with well considered restoration can be given a new, less visually damaging, lease of life. In Veszprém it was decided to lighten up such a building with coloured glazing and led lighting, the message being to give life to a building and not let it fall victim to a historical destiny.

FÜLEKY, Zsolt: TOWNSCAPE DESIGN GUIDES

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 54-56, DOI: 10.33268/Met.2019.5.7

CONTEMPORARY CONSTRUCTION - QUALITY ARCHITECTURE

Urban regulation has become very complicated and seldom comprehensible for citizens or even decision makers in Hungary. Moreover regardless of the strict laws, the quality of the townscape has not improved, indeed one may experience a steady decline in the quality and identity of the Hungarian settlements. To tackle this phenomenon, as an innovative action, following the submission of the Prime Minister's Office, the Hungarian legislation adopted the Act LXXIV of 2016 on Townscape Protection.

LOLOSSA, József: DESIGN GUIDES

Citation: *Metszet*, Vol 10, No 5 (2019), pp 57-59, DOI: 10.33268/Met.2019.5.8

NEXT GENERATION

In 2016 the Hungarian legislation adopted the Act LXXIV of 2016 on Townscape Protection. By 2019 over 94% of the settlements have accomplished their initial Townscape Identity Manuals. The first conclusions have already been drawn, and the adequate question arises: What's next?